

УДК 781.4: 781.7

Маргарита Скаженік (Київ)

МЕЛОГЕОГРАФІЧНИЙ ЛАНДШАФТ БАСЕЙНУ УБОРТИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ РІЧНОГО ОБРЯДОВО-ПІСЕННОГО ЦИКЛУ)

Викладач КНУКіМ, Київської середньої спеціальної музичної школи ім. М. Лисенка, молодший науковий співробітник Проблемної науково-дослідної лабораторії по вивченню і пропаганді народної музичної творчості (ЛЕК) при НМАУ ім. П. Чайковського. Тел.: 097 937 34 95, e-mail: kiev.maestro@gmail.com

У статті підведено підсумки мелогеографічного вивчення календарних наспівів та обрядів басейну Уборти (Центральне Полісся). Предметом дослідження були ритмічні та мелодичні типи пісень різдвяно-новорічного, весняного, купальсько-петрівського та жнивного жанрових циклів. Способом документального картографування встановлений ієрархічний устрій місцевих пісенних традицій з поділом території на дві локальні зони (опозиційні музичні діалекти) та підпорядковані їм сублокальні традиції (субдіалекти). Стаття ілюстрована аудіоприкладом (DVD, папка 2.1).

Ключові слова: Полісся, басейн Уборти, мелогеографія, календарно-обрядові пісні, мелотип, ритмічний тип, мелодична модель, ізомела, музичний діалект, субдіалект.

Музичні традиції, що сформувалися в басейні ріки Уборть, правої притоки Прип'яті (див. **карту K9-1 в Атласі**), належать до центрально-поліського регіону. Верхня та середня течії ріки проходять територіями Українського кристалічного щита (Ємільчинський та Олевський райони Житомирської області), а нижня – територією Прип'ятської низовини (Лельчицький район, південь Петриківського району та прилеглі села Мозирського району Гомельської області).

Фронтальне обстеження терену було розпочате у 90-х роках ХХ століття *Іриною Клименко, Євгеном Єфремовим* та автором¹. Основною метою цих досліджень було відстеження місцевої ранньотрадиційної обрядово-пісенної жанрової сітки, зокрема, календарної складової – пісень різдвяно-новорічного, весняного, купальсько-петрівського та жнивного циклів, які в різних локусах терену представлені різними типами наспівів.

Неоднорідність календарного пісенного репертуару та обрядодій у різних локусах басейну Уборти стала відправним пунктом для серії мелогеографічних робіт за окремими жанрами [28-33].

Об'єктом дослідження на цей раз є весь календарний жанровий цикл, який презентують 48 музично-ритмічних типів пісень (їх ритмічні формули наведені в **таблицях 4-7**, а **мелодичні моделі**² – в нотних схемах на с. 54-55). Ареали окремих мелоформ представлені **на картах Атласу K10 – K13 та K36-3, K37-5**.

Метою статті є виявлення внутрішнього мелогеографічного ландшафту регіону. Враховуючи багаторівневий поділ території на локальні та сублокальні традиції (музичні діалекти й субдіалекти), кожний рівень мелогеографічного поділу буде охарактеризований окремо³.

Загальний поділ території

Крупномасштабний поділ обстеженої території дає дві основні музичні діалектні зони (**карта K9-2**):

«Північна зона» (далі – ПН) розташована в нижній Уборті – охоплює південні села Петриківського району, Лельчицький район, суміжні села Мозирського району та північні села Олевського району;

«Південна зона» (далі – ПД) обіймає територію середньої та верхньої Уборті – більшу частину Олевщини та Ємільчинський район.

¹ Історія експедиційного вивчення басейну Уборти українськими та білоруськими дослідниками (*Зінаїдою Евальд та Зінаїдою Можейко*) стисло викладена в роботі [31, с. 226] та в **таблиці 1**. Особисто автором здійснено 13 виїздів, у яких обстежено 74 села регіону (більшість – з *Олегом Коробовим*). Загальна кількість охоплених розвідками сіл – 94 (**таблиця 2**). Автор також брала участь у польових розвідках суміжних теренів (показані штриховкою **на карті K10-4**).

² У моделюванні звуковисотності автор спирається на розробки Є. Єфремова [3] та І. Клименко [5; 7].

³ Багаторівневий мелодіалектний устрій регіональних пісенних традицій розглядається в роботах *Юрія Рибачака* [24], *Василя Коваля* [15], *Лариси Белогурової* [1]. Теоретичні питання музичної діалектології піднімає *Галина Сисоєва* [27].

В кожному з цих локусів сформувалася своя музична традиція, свій набір типових ознак, що прослідковуються на різних рівнях – обрядовому, жанровому, функцій пісень, народної термінології, мелотипології та виконавської манери. Ці та інші позиції розглянуті в роботі [31, с. 229–230]. Тут обмежимося загальними характеристиками кожної з традицій (див. також [таблицю 3](#)).

В зоні ПН побутують обряди «водіння Кози» та зустрічі весни, що супроводжуються спеціальними наспівами. Веснянки, що звучать під час загукання весни, виконують рідкісну функцію весняних закличок [28, с. 493–494]. В цій місцевості поширені також оригінальні весняні хороводи («*Конопелюшка*», «*Перепіолочка*»), постові пісні (запозичені з лірницького репертуару псалми про пошуки Ісуса Христа Дівою Марією «*Через поле широкеє*», про «*Олексія-божого чоловіка*» та ін.)⁴ й так зване «жниво-голосіння» (термін І. Клименко), яке виконується впродовж всього періоду жнив, зокрема, безпосередньо під час роботи на полі (трудова функція). Мелодії весняно-літнього періоду в локусі ПН мають переважно терцевий діапазон ([меломоделі 4, 6](#), [аудіоприкладі DVD-2.1_4, 6](#)), а колядки – квінтовий ([меломоделі 1, 3](#), [DVD-2.1_1, 3](#)).

В зоні ПД обряди «Водіння Кози» й зустрічі весни та відповідні їм пісенні жанри невідомі. Відсутні постові пісні, жанрову периферію займають весняні хороводно-ігрові наспіви (зрідка трапляються «*Подоланочка*», «*Просо*»). Зате тут побутує жанр петрівок, які виконуються впродовж всього петрівського посту. Практично в кожному селі південної зони фіксуємо яскраві спогади про святкування Купала – однієї з найпроблемніших тем ПН-зони. Жнивні наспіви в локусі ПД прикріплені до ритуальних (переважно обжинкових) дій (обрядова функція) і ніколи не звучать при роботі жниці. Щодо звуковисотних «уподобань» Півдня, то наспіви весняно-літнього сезону розспівуються у квартових та квінтових звукорядах ([меломоделі 7–14](#), [DVD-2.1_7, 10, 14](#), [DVD-4.1_1980-01-504](#)), а більшість колядок має складену ладо-звукорядну систему, загальна шкала якої може сягати октави ([меломодель 2](#), [DVD-2.1_2](#)).

Кожний жанровий цикл у кожному з локусів представлений власним набором ритмічних типів. У тих випадках, коли один тип покриває всю досліджувану територію, він у певний спосіб «реагує» на проходження кордону між північною та південною зонами:

а) у колядках будови « $\downarrow 55p4^1$ » змінюється ладний устрій. У ПД-зоні такі колядки реалізовані в широкому діапазоні (септима, октава) з опорою першої силабогрупи на п'ятому щаблі звукоряду, а у ПН-зоні – у квінтовому діапазоні з першою опо-

рою на четвертому щаблі (див. [меломоделі 1, 2](#) та їх поширення [на карті K11-6](#))⁵;

б) в інших випадках побутування того самого ритмотипу супроводжується його жанровим переосмисленням, наприклад, форма « $\downarrow 54^2$ » в ПД-зоні пов'язується з купальським жанром, в ПН-зоні – з весняним. В цьому випадку зміна жанру супроводжується також його мелодичним переінтонуванням (див. [карту K37-5](#));

в) у наспівах з ритмом здвоєного диямбу « $\downarrow 44^2$ » («*Через поле широкеє*») звуковисотні характеристики лишаються тими самими, міняється лише жанрова трактовка – в зоні ПД це колядка, в зоні ПН – постова [31, [прикладі 6, 7](#)];

г) оригінально «відреагували» на зміну традиції дольні веснянки з модельною будовою вірша 5+5 («*Переманочка, чорная галочка*»): на півночі Олевського району вони зникли, але північніше, на території Лельчицького району, був виявлений острівковий ареал цього типу⁶ – [карта K12-7](#).

Характер географічного співвідношення музичних традицій зон ПН та ПД вказує на їх протиставність. Це ареальні опозити, які належать до кардинально різних мелосистем. Важливість і вагомість кордону між вказаними локусами підкреслюється тим, що музичні та обрядово-етнографічні явища змінюються паралельно в усіх календарних жанрах. Мелогографічний бар'єр між контрастними музичними ПН та ПД-діалектами виражений пасмом різножанрових ізоглос та ізомел, зосереджених на півночі Олевщини.

На [карті K10-3](#) ізомели різних жанрів показані різними кольорами. В межах басейну Уборти спостерігається дуже висока щільність ізолій. Ізомели одного жанру проходять сусідніми селами, практично не перетинаючись⁷. Втім, по мірі віддалення від ріки (особливо у південно-східному напрямку) їх концентрація значно знижується.

Описаний головний кордон «дублюється» ще однією розділовою діалектною межею, розташованою вище за течією – під Лельчищами ([карта K10-3](#)). Ця лінія обмежує з півдня поширення деяких обрядів, жанрів та мелотипів, характерних тільки для локусу ПН (обряд «Водіння Кози», хоровод «*Конопелюшка*», оригінальні купальські наспіви).

Для ілюстрації цих двох мелогографічних кордонів найпоказовішими виявилися матеріали весняно-літнього циклу, в межах якого географічна зміна традицій відбувається як на мелотиполо-

⁴ Постові пісні виконуються впродовж Великого Посту під час домашніх жіночих робіт або на Великдень, у зв'язку з чим ще побутує назва «*вєлікѡдна*» (с. Дуброва Лельчицького району).

⁵ В Західному Поліссі у схожий спосіб (зміна опорного звуку першої силабогрупи) переінтонується колядкова ритмоформула « $\downarrow 55; P45$ » при проходженні південного кордону Пінщини [8, с. 30–31]. Локальні видозміни звуковисотних характеристик наспіву при збереженні ритмічних – одна з рис, властивих ритмічним типам, що мають великі ареали [9, с. 91–93; 22, с. 14].

⁶ Аналогічні закономірності демонструють й інші весняні мелотипи, наприклад « $\downarrow 42$; 42».

⁷ Географічно розведені лише купальські ареали, між якими пролягає смуга приблизно у 30 км, на просторі якої купальські обряди і пісні не виявлені [30, с. 162].

гічному (зміна набору мелодій), так і на обрядово-функціональному (зміна обрядодій та функцій пісень) рівнях. У зимовому циклі північна пісенно-обрядова традиція «заявляє про себе» не так однозначно⁸. На першу (нижню) мелогографічну межу, створену весняними та літніми наспівами й обрядами, одним з перших «відгукнувся» ритмічний тип $\downarrow 55p4^1$, зазнавши звуковисотних перетворень (карта K10-3). В іншому зимово південна традиція переходить у зимову північну «непомітно-поступово» (карта K11-5): по черзі зникають окремі ритмотипи (зокрема, деякі чотиридольні колядки), зменшується частотність появи інших (тридольні щедрівки, колядки $\downarrow 44p3; P443$), змінюються звуковисотні характеристики спільних для всієї території Уборті ритмоформ (крім структури $\downarrow 55p4^1$ ладового переосмислення зазнають форми $\downarrow 55p3; P553$, $\downarrow 44p3; P443$ – див. карта K11-6).

Кардинально нові «північні» якості (порівняно з зоною ПД) вносить другий (верхній) кордон, за яким з'являється обряд «Водіння Кози» (правда, він «накладається» на ту обрядово-етнографічну систему, що визначає традицію Олевського та Ємільчинського районів: з колядуванням на Різдво й щедрюванням напередодні Нового року – 13 січня, див. таблицю 3).

Зроблені мелоареалогічні висновки підтверджуються даними інших народознавчих наук, зокрема етнографії⁹ та діалектології¹⁰, а також археологічними дослідженнями, згідно яким у південній частині басейну Уборті проживали племена древлян, а в північній – дреговичів [16; 25; 26]. Помітно також, що геоморфологічна структура місцевості за своїм рельєфом (тверді породи українського кристалічного щита змінюються Прип'ятською низовиною [17, с. 136–139]) «співзвучна» зі змінами, які відбуваються в народній культурі.

Розглянемо внутрішній устрій північного і південного музичних діалектів, оскільки вони також неоднорідні, і, у свою чергу, складаються з сублокальних діалектів (карта K10-4).

Музичні субдіалекти південної традиції

ПД-1. Перший з південних субдіалектів розташований у верхів'ї Уборті, до нього належить більшість сіл Ємільчинського району. Календарно-пісенна традиція цієї зони виглядає моноліт-

ною. Для неї характерний невеликий набір ритмічних типів, які фіксуються практично в кожному селі. У більшості сіл цілі календарні сезони або жанрові цикли можуть обслуговуватися одним мелотипом, що зумовило прикріплення до такого наспіву значної кількості (6–10) поетичних текстів. Зрідка в межах одного жанру вдавалося записати два-три різні наспіви (карти K12-7, K37-5), проте один з них домінує за кількістю поетичних версій, в той час як інші мелодії координуються з одним поетичним текстом¹¹.

Визначальними для місцевої традиції є колядки типу $\downarrow 55p4^1$ (з рефреном «Святий вечор»), веснянки $\downarrow 55^2$, купальсько-петрівські наспіви типу Д $\downarrow 4; 6; 6$ (аудіоприклади DVD-2.1_10, DVD-4.1: 1980-01-504 та ін.) та жнивні мелодії (у місцевій термінології – «жінчики») типу $\downarrow 43^2$ (карти K11 – K13). Названі ритмотипи розспівуються переважно у квартовому або терцево-квартовому діапазоні з субквартою (меломоделі 7, 10, 11, 14). У місцевих петрівках ладоінтонаційної ваги набуває також субсекунда (модель 11) [32]. Стилістичною ознакою верхньоубортських петрівок та жнивних мелодій є агогічні модифікації вихідної ритмічної моделі – див. карти K13-9, 10, а також публікації [7, с. 633, карта 2; 32, карта 3].

ПД-2. Друга сублокальна традиція зони ПД займає середню течію Уборті – це більшість сіл Олевського району. Місцева мелотипологічна картина виглядає значно різноманітнішою і навіть дещо пістрявою. Для цієї зони характерне полімелодичне оформлення календарних пісенних циклів. Особливо яскраво це простежується на прикладі зимового та весняного сезонів, кожен з яких може нараховувати до восьми різних наспівів у репертуарі одного села (карти K11-5, K12-7). Більшість мелодій (в першу чергу ті, що походять з сіл, розташованих в поріччі Уборті) мають квінтовий звукоряд (нотації 8, 12), рідше – квартовий (тип $\downarrow 4; 6; 6$, нотація 9). У середній течії Уборті побутують оригінальні мелотипи, невідомі на інших територіях басейну, але характерні для сусідніх традицій, розташованих на захід та схід від Олевського району (наприклад, 4-дольні колядки з обрамлюючим рефреном, шестидольні 3-рядкові веснянки, тощо). Окремі ритмічні типи зустрілися в одиничних екземплярах. Отже, традиція Олевщини має ознаки дифузної зони, де спостерігаються відлуння інших, суміжних з середньою Убортю музичних традицій.

ПД-3. У південному локусі виділяється ще й третій осередок – це південносхідні села Ємільчинського району. Вони розташовані у верхів'ї Ужа, і тому, по суті, не входять до басейну Уборті. Місцева традиція виявляє низку ознак, спільних з репертуаром Коростенського та Володарськ-Во-

⁸ Про відмінність зимової мелогографії від весняної, зокрема, писала І. Клименко: «Колядні та щедрівкові наспіви ряду типових структур $\downarrow 55p4^1$ широко розповсюджені не лише в Поліссі, але й далеко за його межами. Відповідно, їх тектоніка не є визначальним елементом для розмежування музичних стилів» [9, с. 94].

⁹ Під час експедиції до північноолевських сіл (Хочине, Майдан Копишанський) був помічений новий елемент в народному костюмі («кабат»), що виявився характерним для турово-мозирського строю [23, ілюстрації 193–218].

¹⁰ Див., зокрема, паралелі з діалектологічними картами М. Никончука [216, карти 193–218].

¹¹ Стабільна комбінація купальсько-петрівських типів $\downarrow 4; 6; 6$ і $\downarrow 53^2$ у традиції південних та східних сіл Ємільчинського району зумовлена накладанням їх ареалів (див. [30, с. 161], карти K37-5).

линського районів. Зокрема, тут побутує дворядковий варіант колядок $\langle \text{♩ } 5\dot{5}r4^2 \rangle$ та одноопорні колядки $\langle \text{♩ } 5\dot{5}r3; P\dot{5}\dot{5}3 \rangle$ з рефреном «Зелене. Зелене віно в неділю рано сажено» [33, с. 85]¹².

Музичні субдіалекти північної традиції

ПН-1. Перша сублокальна традиція північної зони – це неширока смуга сіл, до якої входять найпівнічніші пункти Олевського району та найпівденніші – Лельчицького (карта K10-4). Ця територія лежить між двома мелогографічними кордонами, що окреслюють південні межі зони ПН¹³. Порубіжне розташування локусу ПН-1 пояснює своєрідність його репертуару та деяких обрядів, порівняно з іншими північними традиціями. В сс. Хочине, Рудня-Перганська зникають мелотипи ПД-зони, але й «північні» ознаки з'являються тут не одразу й у неповному складі: відсутній обряд «водіння Кози», в олевській частині локусу невідоме Купало, лиш в одному селі зафіксована загальнопоширена на півночі веснянка $\langle \text{♩ } \dot{5}4^2 \rangle$. Натомість в локусі ПН-1 побутують оригінальні типи: колядки $\langle \text{♩ } r\dot{4}; 44; r\dot{4} \rangle$ (з рефреном «Сьять, сьять вечор»), $\langle \text{♩ } 44; P4_54_5 \rangle$ (з рефреном «Радуйся, земле, Бог тебе зродив»), веснянки $\langle \text{♩ } 44; P43 \rangle$ (з рефреном «Темная-зеленая дубровка»); місцевий обряд зустрічі весни приурочений не до Стрітіння, а до Постових Запусків; диямбічні заклички мають не терцевий, а квінтовий діапазон [28, карта на с. 502].

ПН-2. Друга сублокальна традиція північної зони займає переважно лівий берег нижньої Уборті – лівобережну частину Лельчицького району¹⁴. Тут всі жанри річного кола фіксуються однаково добре. Виняток становить купальський цикл – купальські пісні вдалося записати в декількох селах, з інших маємо лише тексти пісень та описи обрядів [30, с. 157–158]. В межах цієї традиції виділяється зона з особливо високою концентрацією різноманітних пісенних жанрів і типів – селаДуб-

рова, Данилевичі, Тоніж, Симоновичі, Нове Полісся, Замошшя, Буда Лельчицька.

У традиціях ПН-1 та ПН-2, як і в селах ПД-зони, інформанти чітко розрізняють колядки та шедрівки. Ці жанри представлені різними мелотипами, виконуються в різний час різним складом виконавців – колядують дорослі на Різдво, а шедрують діти перед Новим роком. Найпоширенішою є колядкова форма $\langle \text{♩ } 55r4^1 \rangle$ (відома практично в кожному селі).

ПН-3. Третя північна традиція сформувалася на правому березі нижньої Уборті (на північ від с. Стодолічі Лельчицького району). Вона також поширилася на два північні лівобережні села, розташовані біля Прип'яті¹⁵. ПН-3 помітно контрастує з іншими ПН-традиціями: по-перше, має гірший стан збереженості ранньотрадиційних календарних жанрів; по-друге, відрізняється не тільки за мелотипологічною картиною, а й за обрядовістю різдвяно-новорічного циклу.

Високий рівень збереженості в локусі ПН-3 показовий лише для циклу Святків, які є своєрідною жанровою домінантою місцевої календарної традиції. На відміну від лівого берега, тут прийнято тільки колядувати, причому не на Різдво, а напередодні Нового року. Замість однорядкових колядок загального поширення набула дворядкова форма з будовою $\langle \text{♩ } 55; P45 \rangle$ і рефреном «Святий вечор, святий Васілей» (меломодель 3, DVD-2.1_3).

Інші обряди та пісенні жанри на правобережжі перебувають у стані повного або часткового забуття: далеко не всі респонденти пам'ятають про обряд закликання весни, важко пригадуються жнивні та весняні наспіви (зокрема, й веснянки найпоширенішого типу $\langle \text{♩ } \dot{5}4^2 \rangle$), не вдалося записати жодного правдивого виконання купальської пісні (хоча спогади про купальський обряд зустрічалися неодноразово [30, с. 156–158]). Навіть запис весільних пісень часом вимагав неабиякої стимуляції пам'яті інформантів. Деякі календарні наспіви, спільні для всіх трьох північних традицій, на правобережжі (ПН-3) фіксуються значно рідше, або поступово припиняють своє побутування (хоровод «Конопелюшка», веснянка $\langle \text{♩ } \dot{5}4^2 \rangle$, церковні колядки «Ой там на Ордані» та «Ой Божеє народженьє»). Натомість у цьому локусі з'являються нові мелотипи, характерні для традиції сусідньої Мозирщини та лівобережних традицій середньої Прип'яті – крім вже наведеної колядкової форми слід вказати на трирядковий (рідше – дворядковий) варіант «жнива-голосіння» з ладовою опорністю субкварті¹⁶, карта K13-10.

¹² Нагадаю, що форма $\langle \text{♩ } 5\dot{5}r3; P\dot{5}\dot{5}3 \rangle$ нетипова для верхньоубортської традиції (карта K11-6). Ця структура поширена в середній Уборті, але має там інше ладо-інтонаційне вирішення (серединний каданс з опорою на другому щаблі) та інші рефрени (напр., «Каліно. Каліно моя, рожа чирвона, ягодо»), див. [33, порівн. приклади 9, 10 та 11].

Одноопорні ж колядки $\langle \text{♩ } 5\dot{5}r3; P\dot{5}\dot{5}3 \rangle$ побутують також в частині сіл нижньої Уборті (Лельчицький район), але, поза сумнівом, традиції нижньої Уборті та верхів'я Ужа в цілому неспоріднені між собою.

¹³ Саме на цій території (на відгинку між селами Копище і Мілошевичі) відбуваються кардинальні геоморфологічні зміни – гранітні породи кристалічного щита змінюються болотистою місцевістю Прип'ятської низовини.

¹⁴ Ймовірно, в минулому ця традиція поширювалася і на південні правобережні села Лельчицького району, але на сьогодні ця зона дуже складна для польової роботи. Колишні села перетворилися, по суті, в хутори, де практично не лишилося населення. Одна з причин – та, що ці території були забруднені після чорнобильського вибуху і частково виселені.

¹⁵ На лівому березі Уборті традиції ПН-2 та ПН-3 розмежовані важкопрохідною болотистою місцевістю без сіл.

¹⁶ Ці жнивні наспіви (зразки з п'яти сіл) належать до так званого «лівобережного» (за І. Клименко) різновиду центрально-поліського субареалу «жнива-голосіння» [11, с. 133].

Характеристика внутрішнього устрою локусів ПН та ПД в черговий раз доводить висновки етнолінгвістів про дрібне членування Середнього Полісся [4, с. 62]. Наприклад, за течією Уборті М. Никончук виділяє три правобережнополіські говірки: верхньоубортські (ім відповідає музичний сублокус ПД-1), середньоубортські (ПД-2) і туровські (ПН-1 та ПН-2) [21а, карта на с. 161]. Ще дрібніше етномузичне районування терену дає звуковисотний (ладоінтонаційний) компонент. Детальніше вивчення локальних музично-стилістичних особливостей дасть можливість виявити не тільки сублокальні, але й вузьколокальні традиції, що об'єднують групи сусідніх сіл. Так, на північ і схід від Олевська в жанрі колядок виявлено зону з яскравою опозицією першого і другого щаблів звукоряду; в районі верхньої Уборті виділяється зона з терцевим співвідношенням ладових опор у жнивному типі <Л 4³> (меломодель В, приклад 14) [7; 29] та з терцевим діапазоном (+ субзона) петрівок типу <Л 4; 6; 6> (меломодель Б, приклад 11) [32].

Етномузичний ландшафт Уборті

Підсумуємо спостереження над етномузичним ландшафтом басейну ріки Уборть.

Перший висновок стосується характеру географічного поділу регіону. Досліджувана територія має декілька рівнів поділу – на два крупні музичні діалекти, та на підпорядковані їм субдіалекти. Ареали субдіалектів, принаймні чотирьох із них, чітко окреслені. Вони невеликі і практично не виходять за межі басейну Уборті. На карті К10-4 штриховкою показано не продовження цих субдіалектів, а лише їх спорідненість із традиціями суміжних територій. Натомість більші діалектні утворення (умовні ПД та ПН-зони) – це лише сукупність фрагментів великих мелоареалів, межі яких остаточно ще не з'ясовані. З представлених у цих зонах мелотипів на сьогодні більш-менш повну ареальну характеристику отримали лише місцеві купальські та жнивні наспіви. Так, І. Клименко встановила, що жнивні мелодії Уборті належать двом опозиційним мелогографічним масивам – «північному жнивному» (його представляє так зване «жниво-голосіння») та «південному дожинковому» [11]. Дослідженнями І. Клименко та авторки остаточно встановлений ареал купальського мелотипу Д, що є визначальним для купальсько-петрівської традиції ПД-зони [10; 32].

Другий висновок стосується співвідношень між обстеженими територіями на рівні музичних діалектів та на рівні субдіалектів. Різниця між музичними ПД та ПН-діалектами настільки різка, що вони сприймаються як протиставні мелосистеми. Зміна музичного мислення у певних місцевостях супроводжується зміною обрядово-етнографічного контексту (за винятком обрядів колядування і щедрування, які мають власні закономірності географічного поширення). Вагомість кордону між цими двома зонами підкреслюється також даними інших народознавчих та історичних наук.

Натомість в сублокальних пісенних традиціях одного діалекту обрядово-етнографічний контекст, народна термінологія, жанри та функції пісень лишаються спільними. Об'єднує їх також спільний фонд основних ритмічних та мелічних (ладових) структур. Відрізняються ж субдіалекти між собою наявністю/відсутністю окремих ритмічних форм, а також різним звуковисотним вирішенням спільних типів. Вивчення сублокальних традицій Уборті в черговий раз доводить важливість звуковисотного фактору як одного з основних критеріїв діагностування оригінальних стилевих ознак музичного субдіалекту.

Більш спорідненими між собою виявилися локальні традиції ПД-зони, в той час як традиції ПН-зони виглядають контрастними, оскільки відрізняються не тільки за набором мелотипів, а й за обрядово-етнографічним контекстом (правда, лише в межах різдвяно-новорічного циклу). Можливо, розглядаючи правобережну традицію ПН-3, слід говорити не про музичний субдіалект басейну Уборті, а про третю зону, яка простягається на схід від досліджуваної території. Відповідь на це питання можуть дати подальші теренові розвідки. Землі правобережжя нижньої Уборті, скоріше, є перехідними між двома північними музичними діалектами, в чому криється одна з причин згасання місцевої календарної традиції (про природу перехідних зон див. роботи Г. Коропніченко [13; 14]).

Наприкінці поміркуймо про роль ріки у формуванні локальних та сублокальних пісенних традицій регіону. Уборть, як бачимо, виконує водночас дві протилежні функції: об'єднуючу і роз'єднуючу. Функція об'єднуюча (або функція транспонування) зумовила часткову єдність музичних традицій, розташованих на різних (навіть віддалених) відтинках басейну ріки. На думку Л. Белогурової [1, с. 180], ця функція проявляється у тих випадках, коли йдеться про музично-фольклорні явища, прив'язані до території річкового басейну. В першу чергу це стосується спільного фонду ритмічних типів. Найпоказовішими в цьому є традиції ПД-зони, споріднені не тільки піснями, а й обрядодіями. Об'єднуюча функція ріки властива також деяким різдвяно-новорічним звичаям (з окремим колядуванням і щедруванням), спільним для ПД-зони та лівобережних традицій ПН-зони (ПН-1 та ПН-2). Функцію бар'єру ріка проявила лише між відмінними традиціями ПН-2 та ПН-3. Найяскравіше це відбилося в обрядах та піснях різдвяно-новорічного циклу.

Отже, на тій самій території, але для різних об'єктів ріка може виконувати протилежні функції: для одних явищ вона буде бар'єром (традиції колядування/щедрування на півночі), для інших не становитиме жодних перепон (обряд «Водіння Кози»). Вірогідно, справа в тому, що ці етнокультурні явища мають різностадіальне походження.

Література

1. Белогурова Лариса. Принципы организации смоленского этномызыкального ландшафта / Лариса Белогурова // Мир традиционной музыкальной культуры : сб. трудов. – Москва : РАМ им. Гнесиных, 2008. – Вып. 174. – С. 176–205.
2. Єфремов Євген. Типологічна система традиційних весняних наспівів у верхньому межиріччі Тетерева та Ужа / Євген Єфремов // Полісся України: Матеріали історико-етнографічного дослідження. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2003. – Вип. 3. У межиріччі Ужа і Тетерева. 1996. – С. 291–296.
3. Його ж. Дослідження народно-пісенного виконавства через моделювання інваріанта пісні / Євген Єфремов // Українське музикознавство. – Київ, 1985. – Вип. 20. – С. 79–98.
4. Київське Полісся: Етнолінгвістичне дослідження / [відп. ред. І. М. Железняк]. – Київ : Наукова думка, 1989. – 267 с.
5. Клименко Ирина. До проблеми моделювання звуковисотності / І. Клименко // СІМР-5. – С. 67–68.
6. Її ж. Живі мелодії Овруччини (у контексті “загальнобілоруського” ареалу) / І. Клименко // Полісся України: Матеріали історико-етнографічного дослідження. Вип. 2. Овруччина. 1995. / [за ред. С. Павлюка, М. Глушка]. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1999. – С. 341–364.
7. Її ж. Живі наспіви ритмомоделі 4+3: типологія і мелоареалогія / І. Клименко // Народознавчі зошити. – Львів, 2000. – Зошит 4 (34). – С. 630–647.
8. Її ж. Зимові мелоареали південної Пінщини в системі поліської мелоареалогії / І. Клименко // Етнокультурна спадщина Полісся. – Вип. VI. – Рівне, 2005. – С. 27–36.
9. Її ж. Картографирование обрядовых напевов в рамках сублокальных традиций (на материале западно-полесского архива НИЛ музыкального фольклора Киевской консерватории) / І. Клименко // Картографирование и ареальные исследования в фольклористике : сб. трудов / [сост. О. А. Пашина]. – Москва : РАМ им. Гнесиных, 1999. – Вып. 154. – С. 87–114.
10. Її ж. Купальсько-петрівські мелотипи Прип'ятського Полісся: Матеріали до Атласу музичних діалектів / І. Клименко // ПЕ-1. – С. 107–136.
11. Її ж. Мелогографія живих наспівів басейну Прип'яті: дисс. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. / І. Клименко. – Київ, 2001. – 197 с.
12. Її ж. Мелогографія: історія, методика, сучасна проблематика / І. Клименко // Україна: географічні проблеми сталого розвитку : зб. наук. праць : в 4-х т. – Київ : ВГЛ Обрії, 2004. – Т. 1. – С. 309–319.
13. Коропніченко Ганна. До питання про південні кордони Київського Полісся (за матеріалами календарної традиції межиріччя Тетерева та Ірпеня) / Ганна Коропніченко // Полісся: мова, культура, історія : Матеріали міжнар. конф. – Київ, 1996. – С. 428–437.
14. Її ж. Переходная зона как объект мелогографии / Ганна Коропніченко // Музыка устной традиции : Материалы международных конференций памяти А. В. Рудневой. – Москва, 1999. – Научные труды Московской государственной консерватории им. П. И. Чайковского. – С. 219–228.
15. Коваль Василь. Народномузичні діалекти в околицях на північний захід від Горган / Василь Коваль // Етномузика-5. – С. 27–39.
16. Лысенко Петр. Дреговичи / П.Ф. Лысенко, [под. ред. В. В. Седова]. – Минск : Наука і тэхніка, 1991. – 244 с.
17. Маринич Александр. Геоморфология Южного Полесья / А. С. Маринич. – Киев : Киевский Университет, 1963. – 233 с.
18. Мироненко Ярослав. Молдавско-украинские связи в музыкальном фольклоре: история и современность / Я. П. Мироненко. – Кишинёв : Штиинца, 1988. – 144 с.
19. Можейко Зинаида. Песенная культура Белорусского Полесья: Село Тонеж / З. Можейко. – Минск : Наука и техника, 1971. – 263 с.
20. Її ж. Песни Белорусского Полесья / З. Можейко. – Москва : Сов. композитор, 1983. – Вып.1. – 183 с.
21. а) Никончук Николай. Правобережнополесские говоры с лингвогеографической и исторической точек зрения / Н.В. Никончук // Полесский этнолингвистический сборник. – М., 1983. – С. 153–173;
б) Його ж. Лексичний атлас Правобережного Полісся / М. Никончук. – Київ-Житомир, 1994. – 218 с.
22. Пашина Ольга. Картографирование и ареальные исследования в этномузикологии // Картографирование и ареальные исследования в фольклористике : сб. трудов / [сост. О. А. Пашина]. – Москва, РАМ им. Гнесиных, 1999. – Вып. 154. – С. 6–22.
23. Раманюк Міхась. Беларускае народнае адзенне / М. Романюк. – Мінск : Беларусь, 1981.
24. Рибак Юрій. Музыкально-диалектологическое структурирование Верхнеприпятской низменности / Ю.П. Рибак // Традиционные музыкальные культуры на рубеже столетий: проблемы, методы, перспективы исследования : Материалы Международной научной конференции. – Москва : РАМ им. Гнесиных, 2008. – С. 205–214.
25. Сегеда Сергій. Антропологічний склад українського народу: етногенетичний аспект / С. Сегеда. – Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 2001. – 256 с.
26. Седов Валентин. Восточные славяне в VI – XIII вв. Археология СССР / В. В. Седов. – Москва : Наука, 1982. – 326 с.
27. Сисоева Галина. Музыкальные диалекты: критерии и методы выделения (на южнорусском материале) / Г. Сисоева // Традиционные музыкальные культуры на рубеже столетий: проблемы, методы, перспективы исследования : Материалы Международной научной конференции. – Москва : РАМ им. Гнесиных, 2008. – С. 184–198.
28. Скаженик Маргарита. Весняні заклички нижньої Уборті: особливості формотворення / М. Скаженик // Народознавчі зошити. – 2006. – Вип. 3–4. – С. 493–502.
29. Її ж. Календарно-пісенні традиції басейну річки Уборть: мелогографічний аспект : магістерська робота / М. Скаженик ; наук. кер. Є. В. Єфремов. – Київ, 2003. – (Репр. / НМАУ ім. П. І. Чайковського).
30. Її ж. Мелогографічне вивчення Уборті: купальсько-петрівські наспіви та обряди / М. Скаженик // ПЕ-4. – С. 154–175.

31. Її ж. Мелогографія песен весенне-літнього періода в басейні річки Уборть / М. Скаженник // Традиційні музикальні культури на рубежі століть: проблеми, методи, перспективи дослідження : Матеріали Міжнародної наукової конференції. – Москва : РАМ ім. Гнесіних, 2008. – С. 225–232.
32. Її ж. Середньополіські петрівки межиріччя Случі й Уборті ("тип Д"): мелоареалогічний аспект / М. Скаженник // Вісник Львівського університету (у друці).
33. Її ж. Традиційні зимові мелотипи басейну р.Уборть (мелогографічний аспект) / М. Скаженник // Дослідження, досвід, спогади. Науково-методичне видання / [упоряд. В. Шерстюк]. – Київ : КССМШ ім. М. В. Лисенка; ТОВ "ЛК Мейкер", 2004. – Вип. 5. – С. 77–97. (Електронну версію див.: ПЕ-3. – DVD).
34. Українська РСР. Адміністративно-територіальний устрій: на 1 січня 1987 року. – Київ, 1987.
35. Україна: Оглядова мапа / [ред. Ю. Лоза]. – Київ : "Мапа ЛТД", 1994.
36. Эвальд Зинаида. Песни Белорусского Полесья / З. Эвальд ; [под ред. Е. В. Гиппиуса]. – Москва : Сов. композитор, 1979. – 143 с.

Картосхеми див. в Атласі на стор. К9 – К13, К36-3, К37-5

Маргарита Скаженник (Київ)

МЕЛОГЕОГРАФИЧЕСКИЙ ЛАНДШАФТ БАСЕЙНА УБОРТИ (ПО МАТЕРИАЛАМ ГОДОВОГО ОБРЯДОВО-ПЕСЕННОГО ЦИКЛА)

В статті подведені ітоги мелогографічного вивчення календарних напівів і обрядів басейна Уборти (Центральне Полісся). Предметом вивчення були ритмічні і мелодичні типи пісень рождівсько-новорічного, весняного, купальсько-петровського і жнивного жанрових циклів. Спосіб документального картографування виявив ієрархічну структуру місцевих пісенних традицій з діленням території на дві локальні зони (музикальні діалекти) і підпорядковані їм сублокальні традиції (субдіалекти).

Ключові слова: Полісся, басейн Уборти, мелогографія, календарно-обрядові пісні, мелотип, ритмічний тип, мелодична модель, ізомела, музикальний діалект, субдіалект.

Margaryta Skazhenyk (Kyiv)

LANDSCAPE OF THE UBORT' RIVER BASIN (BY THE MATERIALS OF ANNUAL RITUAL-SONG CYCLE)

The article contains the results of melogeographic study of the calendar tunes and rituals in the Ubort' river basin (Central Polissya). Rhythmic and melodic features of the local songs of the Christmas-New Year, Spring, Midsummer, Harvesting genre cycles are subject-matter of the study. By way of documentary mapping the hierarchical structure of the local song tradition with its division into two local zones (music dialects) and subordinate to them sublocal traditions (subdialects) were identified.

Key words: Polissya, Ubort' river basin, melogeography, calendar ritual songs, rhythmical model of song, melody model, melotype, musical dialect, subdialect.

Таблиця 1. Джерела музичних записів

Архівні фонозаписи та нотації
1 Записи і нотації Маргарити Скаженник, 1997–2009 (з 2002 – за участю Олега Коробова)
2 Записи і нотації Маргарити Скаженник, 2005–2006*
3 Записи Маргарити Скаженник та Ірини Клименко, 1999; нотації Маргарити Скаженник**
4 Записи Маргарити Скаженник та Олени Чебанюк, 2002; нотації Маргарити Скаженник**
5 Записи Євгена Єфремова (разом зі студентами Маргаритою Скаженник та Наталею Сербіною); нотації Євгена Єфремова та Світлани Протасової, 1997*
6 Записи і нотації Євгена Єфремова, 1995–1996*
7 Записи і нотації Ірини Клименко, 1994–1996
8 Записи Сусанни Карпенко, 1997; нотації Маргарити Скаженник
9 Записи Оксани та Олега Бутів, 2002; нотації Маргарити Скаженник**
10 Записи Євгена Єфремова та Ганни Коропніченко, 1991
11 Записи Ігоря Перевертнюка, 2006–2009; нотації Маргарити Скаженник
12 Записи Ганни та Сергія Охрімчуків, 1995; нотації Маргарити Скаженник
* Ці теренові дослідження відбувалися у складі історико-культурологічної експедиції, організованої Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків чорнобильської катастрофи. Керівник проекту – Ростислав Омеляшко. Оригінали записів зберігаються в архівах „Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф” при МНС України. Решта виїздів здійснена власним коштом збирачів. Матеріали зберігаються у приватних архівах.
** Експедиція організована Маргаритою Скаженник.
Друковані нотації
13 Зінаїда Можейко [19; 20]
14 Зінаїда Евальд [36]. Див. також друковані джерела, наведені в роботі [30, таблиця на с. 173]

Таблиця 2. Географічне обстеження басейну Уборти та суміжних територій.

код села*	село**	автор запису (згідно Табл. 1)
Житомирська область		
Олевський район		
1302	Білокорівці	7; 5
1320	Болярка	5
1338	Варварівка	7
1303	Жовтневе	5
1306	Жубровичі	5
1307	Журжевичі	5
1309	Замисловичі	5
1316	Зубковичі	5
1319	Кишин	5
1327	Копище	5; 4
1339	Корошине	5
1329	Лопатичі	5
1328	Майдан-Копищанський	1
1347	Обище	5
1299	Озеряни	7
1351	Перга	9
1333	Радовель	7; 5
1300	Рудня-Озерянська	7
1352	Рудня-Перганська	5
1341	Стовпинка (запис в с.Тепениця)	5
1343	Суцани	5; 4
1345	Тепениця	7; 5
1311	Устинівка	9
1349	Хмелівка	7
1350	Хочине	5; 4
1354	Юрове	5; 4
Ємільчинський район		
321	Андрієвичі	1
322	Бараші	1
329	Березники	1; 3
332	Бобриця	1
346	Велика Глумча	1
349	Велика Цвіля	1
418	Заровенка	1
333	Йосипівка	1
366	Кочичине	1
376	Куліші	1
380	Мала Глумча	1
419	Медведево	1
382	Миколаївка	1
387	Мокляки	1
378	Нараївка	1
390	Неділище	1
393	Осівка	1
381	Паранине	1
396	Піддуби	1
402	Рудня Іванівська	1
415	Сергіївка	1
424	Сімаківка	1
408	Серби	1
417	Середі	1
Гомельська область		
Лельчицький район		
1485	Борове	4
1480	Буда-Лельчицька	1
1493	Буйновичі	1
1506	Глушковичі	1; 9; 13; 14
1519	Данилевичі	1
1518	Дуброва	1
1510	Жмурне	1
1521	Заболоття	1
1550	Замоштя	1
1487	Картиничі	1
1481	Липляни	1
1513	Лохниця (запис в с.Марковське)	1
1488	Марковське	1; 4
1525	Милашевичі	4
1553	Нове Полісся	1
1489	Осинське	1
1535	Осов	1
1527	Острожанка	1
1490	Рудніще (запис в с.Чемерне)	1
1536	Симоницька Рудня (запис в с.Чемерне)	1
1533	Симоновичі	1
1539	Стодолічі	1
1483	Чемерне	1
1551	Червонобережжя	1
1492	Гартак	1
1542	Тоніж	13; 14
1532	Уборгська Рудня	1
1517в	Храпунь (внесене в 1962р., запис в с.Кам'яне)	1; 2
Мозирський район		
1711	Балажєвичі	1
1694	Глинниця	1
1714	Лєшня	1
1678	Махновичі	1
1692	Осовець	1
1703	Сколодин	1
1710	Скриголов	1
Петриківський район		
1890	Белановичі	1
1893	Велавськ	1
1919	Голубиця	13, 14
1895	Макарічі	1
1896	Мойсєєвичі	1
2006	Мордвин	1
1960	Лясковичі	13
2004	Снядин	1
422	Симони	1
427	Степанівка	1
431	Тайки	1
434	Усолуси	1
Овруцький район		
1140	Бігунь	6
1210	Лучанки	10
1213	Мацьки	10
1196	Лєвковичі	6
Лугинський район		
755	Жєрєвці	1
756	Запілля	1
759	Калинівка	8; 1
772	Кам'яна Гірка	1
771	Остапи	8; 1
760	Підостапи	8; 1
776	Путиловичі	8; 1
750	Радогоща	1
785	Червона Волока	1
Коростенський район		
534	Бондарівка	1
538	Охотівка	8
620	Садибне	1
612	Сушкі	6
540	Ушиця	1
Новоград-Волинський район		
1057	Броніця	11
1058	Дубники	3; 11
1064	Красилівка	1; 11
1074	Луниця	3
1083	Мала Цвіля	11
1065	Морозівка	1; 11
1066	Таращанка	11
1095	Ужачин	1
1129	Червона Воля	11
1070	Ходурки	3
Рівненська область		
Рокитнівський район***		
857	Бєрєзове	7; 1; 2
860	Біловіж	7; 2
863	Блажєво	7; 1; 2
866	Борове	7; 5; 2
883	Буда	7
870	Глинне	7; 2
865	Залав'я	7; 2
875	Кам'яне	7; 1; 2
879	Кисоричі	7; 2
862	Мушні	7; 2
867	Нетреба	7
881	Олександрівка	7
890	Остки	7
873	Познань	2
884	Рокитне	7
888	Сновидовичі	5; 2

* Коды сіл України подані за адміністративно-територіальним довідником [34].

Коды сіл Рєспублікі Білорусь визначено умовно, згідно принципу укладання довідника [34].

** Назви білоруських сіл подані згідно карти під редакцією Ю.Лози [35].

***Див. також друковані джерела [30, таблиця на с. 174].

Таблиця 3. Оригінальні календарні обрядово-пісенні цикли басейну Уборті у північному та південному локусах.

		Весна		Купало-Петрівка		Жнива		Святки	
		"північ"	"південь"	"північ"	"південь"	"північ"	"південь"	"північ"	"південь"
Параметри діалектних відмінностей	оригінальні (локальні) обряди: наявність / відсутність; різне проведення	гукання весни: прикрашання ялинки – хороводи на Благовіщення та Великдень	– благовіщенські вогні –	Купало: розкладання ритуальних вогнів	Купало: обрядодії з ритуальним деревцем	"борода" – перший сніп, який святять і засівають	"борода" – останні невижаті колоски	"Водіння Кози"	–
	оригінальні пісенні жанри	весняні заклички; постові пісні; хороводи	– – сезонні весняні наспіви різних типів	– вузьколокальні купальські наспіви різних типів	«петровки» різних типів –	"жниво-голосіння" –	– обжинкові мелотипи	пісні до "Кози"	–
	календарні терміни (дати, свята, період) виконання наспівів і обрядів	веснянки – впродовж усього Великого посту до Великодня; заклички – Стрітіння, Постові Запуски; хороводи – Благовіщення, Великдень	веснянки – впродовж усього Великого Посту до літа (Вшестя або Петра) – –	Купало – 6.07; спів під час купальського обряду	Купало – 7.07; спів впродовж усього Петрівського посту	весь жнивний період, під час роботи	кінцевий етап жнив "обжинки"	колядування на Різдво (ПН-1, ПН-2), колядування перед Новим роком (ПН-3); – (ПН-3)	колядування на Різдво – щедрування перед Новим роком
	функція наспівів	ритуальна + сезонна	ритуальна (1 село) + сезонна	– ритуальна	сезонна + ритуальна	трудова; ритуальна	– ритуальна	ритуальна	ритуальна
	народна термінологія (локальні назви музичних творів)	„к ^р ича́ти, гука́ти весну”; "караго́ди" ("хара ^в оди")	„с ^п івати веснянки”	"купа ^{ль} ська"	"купа ^й ло" "петро ^в ка"	пісні – "жніва́"; обряд (кінцевий етап жнив) – "дож ^и нки"	пісні – "ж ^е нчики"; обряд (кінцевий етап жнив) – "обж ^и нки"	"козо ^в ати"; "щодо ^р рик" ("щодо ^р рий", "щодо ^р єц")	– "щодо ^р вка"
	моделі домінуючих силабо-ритмічних типів	5 + 4 	5 + 5 	вузьколокальні типи, серед яких: 3 + 3 4 + 4 3 + 3 	тип Д 4 + 6 + 6 	"жниво-голосіння" у версії 4+5 (тип «Стви́га» за І. Клименко) 	4 + 3 	колядки, 5+5+4 5+5;4+5 	колядки 5+5+4 –

Таблиця 4. Ритмоструктурні типи зимових наспівів басейну Уборті (карта К II-5)

силабо-ритмічний устрій	№ з/п	ритмокомпозиційний тип	жанр*	семантична форма	ритмомалюнок періоду (строфи, мелорядка, 1-елементної композиції)
трійковий устрій	10-складники	1	К	абр	Святий вечор
		2	К	абр; вгр	Святий вечор Святий вечор
		3	К	аб; рс	Святий вечор Святий Василей
		4	К	абр; сту var. абв; где	Калі но Каліно моя рожа чирвона я го да
					чирвона
		5	К; (Коза)	аб	
	6	К; (Коза)	аб; вг		
	5-складн.	7а	Коза	а+б+в ...	
		7б			
	дольний (спондеїчний) устрій	4-дольники	8	Щ	а+б+в ...
9			К	абр; сту	Ра дуй са. Радуйса,Земле, як Син Божий наро дів са. var. Син Божий
10			К	р; аб; р	Сять,сять ве чор Сять,сять ве чор
11			К	аб; рр	Рождество Гей, Рождество
12			Щ	абр	Щодрий вечор
13			Щ	аб; рс	Щодрий вечор Добрий вечор
14			К	аб; рс	Радуйся, Земле, Бог тебе зродив.
3-дольники		15	Щ	а+б+в ...	
		16	Щ	аб; вг var. (аб; рс)	
					Щодрий вечор Добрий вечор
17		Щ	аб; рс; ту	Щодрий вечор Добрий вечор Добрим людям на весь вечор	
мікст		18	Щ	а+б+в ...	

* К - колядка, Щ - щедрівка, Коза - пісня до обряду «Водіння Кози»

Таблиця 5. Ритмоструктурні типи основних* весняних наспівів басейну Уборті (карта К12-7)

Силабо-ритмічний устрій	№ з/п	ритмо-композиційний тип	жанровий різновид**	семантична форма	ритмомалюнок періоду (строфи, мелорядка, 1-елементної композиції)		
трійковий	4-скл.	1	$\langle \text{4}^{\text{н}} \rangle$	3	а+б+в...		
	7-скл.	2	$\langle \text{4} \text{3}^2 \rangle$	3	аб; вг		
	9-скл.	3	$\langle \text{5}^{\text{н}} \text{4}^2 \rangle$	3; В	аб; вг	 <i>var.</i>	
	10-скл.	4	$\langle \text{5}^{\text{н}} \text{5}^2 \rangle$	В	аб; вг		
дольний		5	$\langle \text{4}^2; \text{4}^2 \rangle$ <i>var.</i> $\langle \text{4}^2; \text{6}^2 \rangle$	В	аа; бб	 <i>var.</i>	
		6	$\langle \text{44}; \text{33} \rangle$	В	аб; вв (аб; вг)		
		7	$\langle \text{44}; \text{P43}_4 \rangle$	3	аб; рс	 Темная зельюная дубровка <i>var.</i> Вийшов барвіночок у віночок	
		8	$\langle \text{4} \text{3}^2 \rangle$	В	аб; вг		
		9	$\langle \text{44}^2; \text{44}^2 \rangle$ ВКФ: $3^2 \parallel \text{XXX} \parallel \text{K}$ $3^2 \parallel \text{K}^2$	Х-І "Подольночка"	аб; вг; де; єж	 Десь тут бу-ла Подольночка ...	
		10	$\langle \text{4}^2; \text{4}^2; \text{44}^2 \rangle$ ВКФ: $3^2 \parallel \text{XXX} \parallel \text{K}$	Х-І "Перепіолка"	абб; вг; де	 Чи у тебе, Перепіолко, даголова болить ...	
		11	$\langle \text{4} \text{3}^2; \text{44}; \text{33} \rangle$ ВКФ: $3^2 \parallel \text{XX} \parallel \text{KK}$	Х-І "Зайчик"	абвг; де; єє	 Гурін- гурін, сідіть зайонц ... <i>var.</i>	
		12	$\langle \text{44}^{1(2)}; \text{33} \rangle$ ВКФ: $3^2 \parallel \text{KK}$	Х-І "Жона"	аб(вг); дд (діалогічна форма)	 Да жони мо є да небож ни є ...	
		13	$\langle \text{4} \text{33}^{1(2)} \rangle$ $\langle \text{4} \text{33}^{1(2)} \rangle$	Х-І "Просо"; В	абб; рбб (діалогічна форма) абв; гдє абб; вгг	 Однім ладом <i>var.</i> Ходить Лазар	
	4-дольники + 6-дольники		14	$\langle \text{44}; \text{66} \rangle$	Х-І "Ринжа"	аб; вг (діалогічна форма)	 Десь у тебе, Ринжо, хусточки немає...
			15	$\langle \text{445}; \text{P45} \rangle$ <i>var.</i> $\langle \text{445}; \text{P445} \rangle$	Х "Конопелюшка"	абв; рв (абв; рсв)	 Ой лелюшкі <i>var.</i> Ой лелюшкі конопелюшкі
		16	$\langle \text{3}; \text{5}^1 \rangle$ силаб. форма: 4; 44 <i>var.</i> $\langle \text{3}; \text{4}; \text{5} \rangle$ силаб. форма: 4; 44; 44	Х-І "Дрима"; В	а; аб (діалогічна форма) а; аб; вг	 Дрима дримле... 	
		17	$\langle \text{я} \text{б}^3 \rangle$	В	А; Б; Б		
		18	$\langle \text{5} \text{5}^2 \rangle$	В	аб; рб	 Ой рано рано	
6-доль.- 8-доль.	19	$\langle \text{5}_4 \text{5}_4; \text{666} \rangle$ ВКФ: $33 \parallel \text{XX} \parallel \text{K}$	В; Х-І "Кропець"	аб; ввв	 Ой рости, кропе ... <i>var.</i>		

* Всього в терені виявлено 30 ритмічних типів. Структури, що зустрілися в одиничному екземплярі, в цій таблиці та в карті К12-7 не наведені.

** В - веснянка, 3 - заклічка, Х - хоровод, Х-І - хороводно-ігрова.

*** Велика кільцева форма

Таблиця 6. Ритмоструктурні типи купальсько-петрівських наспівів басейну Уборті (карта К 37-5)

Силабо-ритмічний устрій	№ з/п	ритмокомпозиційний тип	жанровий різновид*	семантична форма	ритмомалюнок періоду (строфи, мелорядка, 1-елементної композиції)
трійковий	1	$\langle \text{♩} \underline{54^2} \rangle$	К-П	аб; вг	
	2	$\langle \text{♩} \underline{5\dot{5}^2} \rangle$	К-П	аб; вг	
дольний	3	$\langle \text{♩} \underline{53^2} \rangle$	К-П	аб; вг	
	4	$\langle \text{♩} \underline{4; 6; 6} \rangle$	К-П	а; аб; вг	
	5	$\langle \text{♩} \underline{P33^2}; 44; P33^{2(1)} \rangle$	К	рс; аб; рс	 Ой ра-но на йва-на
	6	$\langle \text{♩} \underline{4^n} \rangle$ var. $\langle \text{♩} \underline{44^1} \rangle$	К (приспівки)	а+б+в... аб	

* К-П - купальсько-петрівський, К - купальський.

Таблиця 7. Ритмоструктурні типи жнивних наспівів басейну Уборті (карта К 13-10)

Силабо-ритмічний устрій	№ з/п	ритмокомпозиційний тип	жанровий різновид (за І.Клименко)	семантична форма	ритмомалюнок періоду (строфи)
рубатний	1	$\langle \text{♩}_A \underline{6} = [45]^2 \rangle$	ЖГ "Ствига"	аб; вг	
	2	$\langle \text{♩}_A \underline{6} = [7-10]^2 \rangle$	ЖГ "Овруч"	А; Б	
	3	$\langle \text{♩} \underline{6} = [44]^3 \rangle$	ЖГ "лівобережний"	А; А; Б	
дольний	4	$\langle \text{♩} \underline{43^2} \rangle$	дожинковий	аб; вг	
	5	$\langle \text{♩} \underline{6^2} \rangle$	дожинковий "Уборть"	А; Б	

Мелодичні моделі доміантних ритмічних типів Уборті

№ Меломодель (локус)

Наспівів зимового циклу

опорні зони виділені рамками

Колядки $\langle \text{♩} \underline{55r4^1} \rangle$ (карта К11-6)

1. А (ПН)

2. Б (ПД)

Аудіозаписи окремих наспівів див. на DVD, папка 2.1

№ Меломодель (локус)

опорні зони виділені рамками

Колядки < 55; P45 > (карта K11-5)

3. ПН-3

Веснянки < 54² > **Наспівів весняно-літнього циклу локусу ПН**
(карта K12-7)

4.

Купальські < P33; 44; P33 > (карта К 37-5)

5.

Жниво-голосіння (тип „Ствига”, карта K13-10)

6.

Наспівів весняно-літнього циклу локусу ПД

Веснянки < 55² > (карта K12-8)

7. А (ПД-1)

8. Б (ПД-2)

Купальські < 4; 6; 6 > (карти К 36-3, 37-5) Для зручності порівняння меломоделі розташовані не за алфавітом

9. А (ПД-2)

10. В (ПД-3)

11. Б (ПД-1)

Жнивні < 43² > (карта K13-10) Меломоделі А-2 та Б-2 подані згідно [7, с.642].

12. А-2 (ПД-2)

13. Б-2

14. В (ПД-1)